

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE TOPÇU SINIFINDA MÜFETTİŞLİK TEŞKİLATI ÇERÇEVESİNDE ISLAH VE YAPILANDIRMA FAALİYETLERİ

II. IMPROVEMENT AND CONSTRUCTION ACTIVITIES WITHIN THE FRAMEWORK OF INSPECTION ORGANIZATION IN THE ARTILLERY CLASS IN THE CONSTITUTIONAL PERIOD

Doç. Dr. İsmail EFE

Kırıkkale Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Kırıkkale/Türkiye.

ORCID ID: 0000-0002-8958-6604

Cite As: Efe, İ. (2021). "II. Meşrutiyet Döneminde Topçu Sınıfında Müfettişlik Teşkilatı Çerçevesinde Islah Ve Yapılandırma Faaliyetleri", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 7(52): 3021-3031.

ÖZET

Osmanlı ordusunda ilk defa Sultan I. Murat döneminde kurulan topçu ocağı, Fatih Sultan Mehmet döneminde önemli gelişmeler kaydetmiştir. Ancak, ilerleyen dönemlerde batıdaki gelişmelere ayak uydurulamayarak gerileyen topçu sınıfının ıslahı için Avrupalı uzmanlardan yararlanma yoluna gidilmiştir. 1772’de Topçu Mektebi ve 1775’de Hendesehane’nin açılması batılı tarzda eğitilmiş modern bir topçu sınıfı oluşturulması yönünde atılmış önemli adımlar olmuştur. Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmut dönemlerinde yapılan ıslah çalışmalarıyla birlikte topçu ocağı hatırı sayılır bir mesafe kaydetmiştir. Sultan II. Abdülhamit dönemine gelindiğinde ordunun en belirgin özelliği, topçu teşkilatının büyümesi ve topçu tümenlerinin kurulması olmuştur. Fakat bu dönemde topçu atış eğitimi ve manevralarının yapılmaması büyük bir eksiklik olarak kendisini göstermiştir. II. Meşrutiyet’in ilanından sonra güçlü bir topçu sınıfı oluşturmak üzere yapılan çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda 18 Temmuz 1909 tarihinde kabul edilen talimatname ile topçu sınıfında müfettişlik teşkilatına geçilmesine karar verilmiştir. Harbiye Nezareti teşkilatında Sahra Topçu ve Ağır Topçu Müfettiş-i Umûmîliği dairelerinin kurulması ile topçu sınıfı güçlü bir teşkilat yapısına kavuşturulmuştur. Bu dönemde topçu sınıfının eğitimine, atış talimlerine ağırlık verilmiştir. 1913 yılında ordu teşkilatında yapılan düzenlemelerle her bir ordu, bağımsız kolordu ve fırkalarda topçu taburlarına yer verilmiştir. Ancak, kısa bir süre sonra Birinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesi başlanan ıslah ve yapılandırma çalışmalarını akim bırakmıştır. Osmanlı Devleti’nin de dahil olduğu savaş yıllarında, bütün imkânsızlıklara rağmen topçu birlikleri üzerine düşen görevi hakkıyla yerine getirme mücadelesi vermiştir. Özellikle, Çanakkale savunmasında Türk topçusunun ortaya koyduğu kahramanlık ve başarı hem Türk milletinin hem de savaşın kaderini değiştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Ordusu, Topçu Sınıfı, II. Meşrutiyet, Islah ve Yapılandırma, Müfettişlik Teşkilatı

ABSTRACT

The artillery quarry, which was established for the first time in the Ottoman army during the reign of Sultan Murat I, made important developments during the reign of Mehmet the Conqueror. However, in the following periods, European experts were used to improve the declining artillery class, unable to keep up with the developments in the west. The opening of the Artillery School in 1772 and the Hendesehane in 1775 were important steps towards the creation of a modern artillery class trained in western style. Sultan III. Selim and Sultan II. With the improvement works carried out during the reign of Mahmut, the artillery quarry has covered a considerable distance. Sultan II. During the reign of Abdülhamit, the most distinctive feature of the army was the growth of the artillery organization and the establishment of artillery divisions. However, the lack of artillery training and maneuvers during this period showed itself as a major deficiency. II. After the declaration of the Constitutional Monarchy, studies were carried out to create a strong artillery class. As a result of these studies, it was decided to move to the inspectorate in the artillery class with the instruction adopted on 18 July 1909. With the establishment of Field Artillery and Heavy Artillery Inspector General's offices in the Ministry of War, the artillery class had a strong organizational structure. In this period, the training of the artillery class and shooting exercises were emphasized. With the arrangements made in the army organization in 1913, artillery battalions were included in each army, independent corps and divisions. However, the outbreak of the First World War after a short time left the rehabilitation and reconstruction efforts started. Despite all the impossibilities, during the war years, including the Ottoman Empire, the artillery units struggled to fulfill their duties duly. In particular, the heroism and success of the Turkish artillery in the defense of Çanakkale changed the fate of both the Turkish nation and the war.

Keywords: Ottoman Army, Artillery, II. Constitutionalism, Breeding and Structuring, Inspectorate Organization

1. GİRİŞ

Türk devlet ve teşkilat tarihinde ordu daima önemli bir yere sahip olmuştur. Türk ordu teşkilatı Büyük Hun Devleti döneminde M.Ö. 209’da Mete Han tarafından oluşturulan onluk sistem üzerine inşa edilmiştir. Hatta bu onluk sistem Türk ordularının yanı sıra Türklerin etkisinde kalan bütün yabancı ordularda aynen kullanılmıştır (Osmanlı Ordu Teşkilatı, 1999: 1920). Büyük Hun Devleti ile başlayan orduyu yapılandırma sistemi Büyük Selçuklu Devleti ile Anadolu coğrafyasına kadar ulaşmıştır. Moğol istilasının getirdiği kargaşa ortamında şekillenmeye başlayan Osmanlı Devleti de, teşkilata büyük önem vermiş ve kadim köklere bağlı kalarak askeri teşkilatını şekillendirmiştir (TSKT, 1995: 4). Kuruluş döneminin başlarında yalnızca savaş sırasında bir araya gelen atlı akıncılardan ibaret olan bir askerî güç bulunurken, Orhan Bey döneminde Türk gençlerinden oluşturulan ilk düzenli ordu kurulmuştur (Kinross, 2008: 24; Halaçoğlu,

1995:43; TSKT, 1964: 197). Düzenli ordunun kurulmasından sonra 1354 yılında Şehzade Süleyman Paşa'nın Gelibolu'yu muhasarasında Osmanlı ordusunda ilk defa top kullanılmıştır (Şakir, 1957: 9).

Sultan I. Murat döneminde geldiğinde Selçuklu Devleti'nden örnek alınarak, 1362 tarihinde Yeniçeri Ocağı adıyla daimî ve ücretli bir ordu kurulmuştur (Uzunçarşılı, 1988: 5-6; Ünal, 1999:47). 1389 yılında Sultan I. Murat'ın Kosova Muharebesi ordunun topu yoğun bir şekilde kullanıldığı ilk savaş olmuştur. Bu savaşta Osmanlı ordusunda 100 binden fazla top bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca, ordu teşkilatında Topçu Ocağı da yine bu dönemde kurulmuştur (Şakir, 1957: 9; İlgürel, 1999, 605-606). Topçu Ocağı'nın top döken kısmı ile top kullanan kısmı ayrı bölüklerden teşkil edilmiştir. Topların nakilleri için de daha sonraki dönemlerde Kapıkulu Ocakları'nın yaya kısmından Top Arabacıları Ocağı kurulmuştur (Uzunçarşılı, 1994: 514; M. Şevket Paşa, 1983: 5).

İstanbul'un Fethi'ne kadar geçen süre içinde kale kuşatmalarında ve meydan muharebelerinde Osmanlı ordusunda kullanılan top miktarı artmıştır. Ordu teşkilatında toplardan bataryalar kurulmaya başlanmıştır. Fatih'in İstanbul'u fetih hazırlığı aşamasında, orduda 14 batarya oluşturduğu ve her bir bataryada 4 top, toplamda ise 56 top bulunduğu ifade edilmektedir. Fatih Sultan Mehmet 1453'de İstanbul'u kuşatmasında, Bizans surlarını parçalamak amacıyla 62,8 çapında, 300 kilo ağırlığında mermer güllerle atan toplar döktürerek, topçulukta büyük bir ilerleme kaydetmiştir (İlgürel, 1999, 606; Şakir, 1957: 9-10). İstanbul'un Fethi'nden sonra Fatih tarafından Tophane semtinde topçu kışlaları ve top dökümhanesi kurulmuştur. Sultan II. Bayezid döneminde burası genişletilmiş, Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise yeniden ele alınarak modernleştirilmiştir. Ayrıca top naklinin zorluğu göz önünde bulundurularak Belgrat, Semendire, Budin, İskodra, Pravišta ve Gulanber gibi bazı stratejik yerlere yakın mevkiilerde de tophaneler tesis edilmiştir. Yavuz Sultan Selim döneminde çok sayıda, büyük ebatlarda dövme demirden toplar yapılmıştır. Tophane-i Amire'de bir yılda 22 adet demir top yapıldığı da tespit edilmiştir (İlgürel, 1999, 606; Ayduz, 1999: 639-640).

2. LALE DEVRİ'NDEN II. MEŞRUTİYET'E TOPÇU SINIFINDA ISLAH FAALİYETLERİ

Osmanlı tarihinde önemli bir yere sahip olan Lale Devri'nde askerî düzenlemeler diğer alanlara nispetle sınırlı kalmıştır. 1730'da tahta çıkan Sultan I. Mahmut savaş araç-teknikleri ve strateji metotları tamamen değişen Avrupa orduları ile mücadele edebilmenin yolunun modern topçu kuvvetlerinde, Avrupa taktik ve silahlarının kullanılmasında görmüştür (Sertoğlu, 1998:2497; İlgürel, 1989: 144). Bu dönemde Osmanlı ordusunda yenilik, özellikle sanat ve imalât alanında yapılmıştır. Bu alanda da yeniliklere ilk olarak topçuluk ve humbaracılıkta başlanmıştır (Kuran, 1976: 492; Baysun, 1979: 199).

1768'de Osmanlı Devleti ile Rusya arasında başlayan savaşın, 1774'de Küçük Kaynarca Antlaşması ile sonuçlanması, Yeniçeri Ocağı'nın islah ihtiyacı olduğunu açıkça ortaya koymuştur (Davinson, 1979: 62). Ancak Sultan III. Mustafa bunun oldukça zor hatta imkânsız olduğunu çok iyi bildiğinden, Yeniçeri Ocağı'yla uğraşma yerine topçu sınıfını ve tophaneyi düzenleme yoluna gitmiştir. Fransa kralı tarafından Türk topçuluğunu islah etmek üzere gönderilmiş olan Macar asilzadesi Baron de Tott, Surat Topçuları adıyla 250 kişiden oluşan bir topçu sınıfı teşkil etmiştir. Bu sınıfın mevcudu sonradan 2.000 kişiye kadar çıkarılmıştır. Askerleri Avrupa usulüne göre talim ettiren Baron de Tott, Tophane'yi de islah etmiş ve orada ağır toplar yerine yeni hafif toplar döktürmüştür. Ayrıca, Hasköy'de modern bir top dökümhanesi kurdurmuştur (Karal, 1995: 56-58; Ergin, 1977: 48-61; Shaw, 1982: 340-341; Gezâ, 1992: 83). Baron de Tott gibi isimlerle bütünleşen Humbaracı ve Topçu ocaklarındaki yenilikler, genel olarak kısa ömürlü olmuştur. Topçuluk alanında yapılmış olan en önemli işlerden birisi de 1772'de Topçu Mektebi'nin ve 1775'de Hendesehane'nin açılması olmuştur (Beydilli, 1995: 23-24; Kaçar, 1999: 688-690).

1789'da tahta çıkan Sultan III. Selim'in hazırladığı Nizam-ı Cedit programında, Topçu, Humbaracı ve Lağımçı Ocakları'nın yenileştirilmesi de yer almıştır. Topun ordu için önemli bir silah olduğunun farkında olan Padişah, İsveç, İngiltere ve Fransa'dan top ve yuvarlak dökümcülüğü konusunda uzmanlar getirmiştir. 1794 Nisan'ında Baruthane Nazırlığı kurulmuş, bütün baruthaneler buraya bağlanmış ve yeni baruthaneler açılarak kaliteli barut imalatına başlanmıştır. Sultan III. Selim'in islahıyla birlikte Topçu Ocağı'nın verimi arttırılmıştır (Eyice,1992: 184; Ünal, 2002: 168-170; Kütükoğlu, 1992: 96; Öztöçü, 1987: 89).

Sultan II. Mahmut, 1826 tarihinde Yeniçeri Ocağı'nı kaldırıp yerine, Âsâkir-i Mansure-i Muhammediye adıyla Avrupai tarzda yeni bir askerî ocak kurmuştur. Sekiz tertibe (tabur) ayrılmış olan yeni ordunun her safında bir top ustası, iki top kalfası, sekiz topçu, bütün alet ve edevatıyla bir top bulunuyordu. Ayrıca, her tertipte bir topçu başı, bir topçu çavuşu mevcuttu (Karal, 1964: 165-166; Şakir, 1957: 17). Sultan Abdülmecit döneminde 1843'de Osmanlı ordusu beş ordu bölgesine ayrılmıştır. Her bir ordu kuruluşunda bir topçu alayı

teşkil olunmuştur. Ayrıca, topçu sınıfının ıslahı için Meclis-i Tophane-i Âmire kurulmuştur (Kayalı, 1985: 1253; Küçük, 1988: 261).

Sultan II. Abdülhamit döneminde 1887-1888 (1303) Askerî Tensikatında topçu sınıfı ile ilgili önemli değişiklikler yapılmıştır. Sefer halinde her nizamiye ve redif fırkasına bir alay topçunun verilmesi kararı alınmıştır. 1902 tarihinde yapılan düzenleme ile her orduda, üç liva üzerine tertip edilmiş ve altı alaydan oluşacak bir topçu fırkasının teşkili kabul edilmiştir (Mahmut Şevket Paşa, 1983: 30-32; Şakir, 1957: 73). Sultan II. Abdülhamit'in olağanüstü yetkilerle Alman Askerî heyeti başkanlığına getirdiği Von der Goltz'un 1895'e kadar İstanbul'da kaldığı süre içerisinde topçu sınıfı, Almanya'dan getirilen yeni toplarla modern bir hüviyete kavuşturulmuştur (Rathmann, 1982: 33; Karal, 1983: 174; Hale, 1996: 37). Sultan II. Abdülhamit dönemi ordunun en belirgin özelliği, topçu teşkilatının büyümesi ve topçu tümenlerinin kurulması olmuştur. Ordu bu teşkilat yapısı ile II. Meşrutiyet'e kadar devam etmiştir (Özkan, 1999:1263).

3. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE TOPÇU SINIFINDA MÜFETTİŞLİK TEŞKİLATININ TEŞKİLİ

II. Meşrutiyet döneminde devralınan ordu, teşkilat şeması açısından Sultan II. Abdülhamit'in, Sultan Abdülaziz'den devraldığı şekilde gelmiş, çok önemli bir değişiklik yapılmamıştır (Aydemir, 1973:177-178). Meşrutiyet ilan edildiği sırada Osmanlı ordusunun her birinde bir nizamiye topçu tümeni bulunmaktadır. Ordu, olası bir savaş sırasında 5 topçu tümeni (ayrıca bağımsız 3 topçu alayı ve 1 topçu taburu) mevcuduna çıkabiliyordu. Bunların yanı sıra Tophane-i Âmire'ye mensup kale topçu alayları ile Çanakkale Boğazı'nda 1. ve 2. Topçu Alayları, Bolayır Topçu Alayı, Cezayir-i Bahr-i Sefid 1. ve 2. Topçu Alayları, Karadeniz Boğazı Topçu Alayı mevcuttu (Kayabalı ve Arslanoğlu, 1973: 1029; TSKT, 1996: 81, 84). Erkân-ı Harbiye-i Umumiye dairelerinde gerçek manada eğitim, tatbikat ve manevra ile uğraşan şubeler olmadığı gibi ordunun topçu birliklerinde topçu atış eğitimi ve manevraları da yasaklanmıştı (Emir, 1924: 37-38).

Meşrutiyet'in ilanını müteakip Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine getirilen Ahmet İzzet Paşa, ordunun her alanda yetersiz olduğunu bildiğinden derhal çalışmaya başlamıştır. Orduyu yeniden yapılandırmak ve modernize edebilmek için plan, kanun, yönetmelik ve tüzükler hazırlanmaya başlanmıştır. Ancak, bu hazırlıklara rağmen silahlı kuvvetler bünyesinde tam anlamıyla köklü değişiklikler yapılmamış, geçici önlemlerle yetinilmiştir. Ahmet İzzet Paşa tarafından hazırlanan yeni teşkilatta, topçu tümenleri kaldırılmış, topçu tümenlerine bağlı olan alaylar piyade tümenlerine bağlanmıştır (Ayışığı, 1997: 18-19, 24-25; Ahmet İzzet Paşa, 23 Mayıs 1928: 3453). 9 Temmuz 1910 tarihinde "Devlet-i Âliye-i Osmaniye Ordusu'nun Teşkilat-ı Esasiye Nizamnamesi" adıyla yayınlanarak yürürlüğe giren yeni nizamname ile Osmanlı ordusunda müfettişlik teşkilatına geçilmesine karar verilmiştir. Yeni teşkilatta komutanlıklar kaldırılarak yerine müfettişlikler teşkil edilmiştir (BAO, 8 Şubat 326: 2779; BAO, 13 Şubat 326: 6346; Balkan Harbi, 1993: 81, 94).

3.1. Topçu Müfettiş-i Umumilerinin Görev ve Yetkileri

18 Temmuz 1909 tarihinde kabul edilen Topçu Müfettiş-i Umumileri hakkında talimatname ile topçu sınıfında müfettişlik uygulamasına geçilmesi kabul edilmiştir. Aynı talimatnamede müfettişlerin görev ve yetkileri de tespit edilmiştir. Talimatnameye göre Topçu Müfettiş-i Umumileri, teftiş bölgelerinde bulunan topçu sınıfının en büyük amiri kabul edilmiştir. Topçu zabitanının sicillerini tutmak, terfi ve emeklilik hususunu düzenlemek müfettişlerin görevleri arasında sayılmıştır. Müfettişler, zabitan hakkında tuttıkları bu sicil evrakını, doğrudan doğruya Harbiye Nezaretine takdim etmek ve bir suretini de ordu kumandanlarına vermekle mükelleftir (Düstur-1, 1329: 374-375). Ayrıca, topçu sınıflarına ait talim ve terbiye konularının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi ile topçu sınıfı malzemelerinin muharebeye uygun bir halde bulundurulması ve zamanın şartlarına uygun bir seviyeye getirilmesi müfettişlerin görevleri arasında yer almıştır. Müfettişler, topçu malzemesinin geliştirilmesi ve tekâmülü için gerekli teklifler ile mevcut talimatnameler ve kanunlar hakkında lüzum gördükleri değişiklikleri ya da düzenlemeleri doğrudan doğruya Harbiye Nezaretine arz etmekle görevlidir. Topçu müfettişleri, topçu zabitanı arasında fennî düşüncenin ve sanatın yaygınlaşmasına uygulamalı olarak öncülük etmekle yükümlüdürler (TV, 1 Teşrinisani 1326: 673).

Topçu Müfettiş-i Umumileri, topçu kıtaatının atış ve beşeri bilgiler konusunda tekâmülüne, gerçeğine tam uygun bir şekilde mevcut talimatnamelerin uygulanmasına başkanlık ederler. İstanbul'da bulunan Topçu Müfettiş-i Umumiye aynı zamanda Şura-yı Askerî'nin daimi üyelerinden biri olduğu gibi Topçu ve İstihkâm Mektebi'nin meclisinde de yer almıştır. Atış Mektebi zabitan heyeti ve efradı disiplin ve hizmetlerin yürütülmesine dair bütün konularda İstanbul'da bulunan Topçu Müfettiş-i Umumisine bağlanmıştır. Ayrıca, Atış Mektebi'nde eğitimde takip edilecek kaide ve kuralları belirleyerek uygulanmasına nezaret etmek

müfettişin görevleri arasında yer alır. Müfettiş istediği zaman Atış Mektebi'nin atış talimlerine katılabilir. Atış Mektebi'ne tahsil için gönderilecek nizamiye ve ihtiyat zabitanının adedi de yine Topçu Müfettiş-i Umumisî tarafından belirlenir. Topçuya ait talimat ve kanunların hazırlanması ile zabitan imtihanlarında görevlendirilecek komisyonların belirlenmesi hakkı Topçu Müfettiş-i Umumisine verilmiştir. Ordu topçu müfettişleri talim ve terbiye hususlarında Topçu Müfettiş-i Umûmîliği'ne bağlanmıştır (TV, 1 Teşrinisani 1326: 374).

En az iki sene bir kere atış talimlerini teftiş etmek ve bu teftişe ait raporu yazılı olarak Harbiye Nezareti'ne ve ordu kumandanlarına göndermek, Topçu Müfettiş-i Umûmîsi'nin görevleri arasındadır. Müfettiş-i Umumi kıtaat ile resmi haberleşmeyi Harbiye Nezareti ve ordu kumandanları vasıtasıyla gerçekleştirecektir. Topçu Müfettiş-i Umumilerinin refakatinde yaver ve refakat amiri olarak bir bin başı, bir yüz başı veya üsteğmen yaver, bir tabur kâtipi muavini, yazıcı ve evrak memuru bulunacaktır (TV, 1 Teşrinisani 1326: 375-376). Seferberlik halinde Müfettiş-i Umûmîlikler doğrudan doğruya Başkumandanlık Vekâlet'ine bağlanacaktır. Müfettiş-i Umumiler bu durumda, müşavirlik vazifesi ifa edecekleri gibi kendi sınıflarının değer ve kabiliyetlerini mükemmel bir halde bulundurarak memleket müdafaası için üzerlerine düşen görevi ifa edeceklerdir (ATASE/BDH, 1334: 002a).

3.2. Ordularda Bulunan Topçu Müfettişlerinin Görev ve Yetkileri

Ordu topçu müfettişleri, ordularda bulunan topçu kıtaatinin talim ve terbiyesinden, mevcut talimnamelerin tatbiki ile döneminin talimlerinin icrasından sorumludur. Bununla birlikte zabitanın topçu tabyası ve atış usulleri hakkında açık ve net bir fikre sahip olmalarını sağlamakla yükümlüdürler. Topçu müfettişleri her sene en azından bir defa atış talimleri esnasında kıtaati teftiş edeceklerdir. Bu teftişleri Topçu Müfettiş-i Umûmîsi veya ordu ve fırka kumandanlarının teftişi zamanına tesadüf ettirmeleri gerekmektedir. İcra edecekleri teftişlerde yük hayvanların sağlık durumu ile gücünü de inceleyeceklerdir. Her sene çürüğe çıkartılan veya kıtaata yeni katılan hayvanların miktarını resmi kayıt altına alacaklardır. Topçu müfettişleri bütün bu faaliyetlerini doğrudan doğruya ordu kumandanlarına bildirecek, faaliyet raporlarının bir suretini de Topçu Müfettiş-i Umûmîsi'ne göndereceklerdir. Müfettişler malzemede, harp ve atış noktalarında görülen eksiklikleri Topçu Müfettiş-i Umûmîsine ayrıca arz edeceklerdir. Merkez orduda veya diğer mahallerde teşkil edilecek olan Topçu Numune Taburları veya Çavuş Mektepleri doğrudan doğruya topçu müfettişlerinin idaresinde bulunacaktır. Topçu Müfettişleri, her sene zabitanın sicillerini Topçu Müfettiş-i Umûmîsi'ne gönderecektir. Kıtaat ile resmi muhaberatı ordu ve fırka kumandanları vasıtasıyla yürüteceklerdir. Topçu müfettişlerinin refakatinde bir yaver yüzbaşı ve bir kâtip muavini bulunacaktır (Düstur-1, 1329: 377-378).

Sahra ordularıyla birlikte hareket eden ve yüksek manevra kabiliyetine sahip olan küçük çaplı 75-105 mm'lik toplardan oluşan, seyyar topçu veya sahra topçusu adı verilen sınıfın emir ve idaresi kumanda yönünden ordu ve fırka kumandanlarına verilmiştir (TSKT, 1996: 144). Ordu ve fırka kumandanları diğer sınıflarda olduğu gibi seyyar topçuların da muharebeye hazırlanmasından sorumludur. Ordu ve fırka kumandanları icra edecekleri teftiş, manevra ve tatbikatlarda topçu kıtaatını da teftiş edeceklerdir. Ordu ve fırka kumandanlarının topçu kıtaatında yapacakları teftişleri, mümkün mertebe topçu müfettişleriyle müştereken icra etmeleri istenmiştir (TV, 1 Teşrinisani 1326: 673; Düstur-1, 1329: 376).

3.3. Kale Topçu Müfettişleri Görev ve Yetkileri

7 Ağustos 1909 tarihinde "Kale Topçu Müfettişliği Vazifesi Hakkında Talimatname" kabul edilmiştir. Kabul edilen talimatnameye göre, kale ve sahil topçularına mahsus talimnameler ile atış talimnamelerinin lüzumu halinde, kale topçu müfettişleri tarafından tadil ve ıslah veya yeniden tanzim edilmesine karar verilmiştir. Kale ve sahil topçularının her sene eğitim öğretim dönemi sonunda yapacakları atış uygulamalarını belli aralıklarla bir veya birkaç mevkiye icra etmeleri uygun görülmüştür. Bu atışların kontrol ve tetkik edilmesi müfettişlerin görevleri arasında sayılmıştır. Kale topçu müfettişleri, talim ve terbiye konusunda görülen eksikliklerin sebepleri ile eksikliklerin çözümüne dair araştırmalar yapmakla mükellef kılınmıştır. Kale ve sahil toplarının malzeme, mermi ve diğer ihtiyaçları ile kale topçularına mahsus hafif silahların muayenesi de kale topçu müfettişleri tarafından yapılacaktır (Düstur-2, 1330: 436).

Kale topçu müfettişleri, kale topçularına mahsus nizamnameye uygun olarak muhasara bataryaları kurdurmak ve muhasara tatbikatı yaptırmakla yükümlüdür. Kale ve sahil topçularında meydana gelen her nevi gelişme ve tekâmül takip etmek, mevcut istihkâmlardan tamire muhtaç olanların tamir edilmesini veya tamamen yenilenmesini sağlamak müfettişlerin görevleri arasında yer almıştır. Ayrıca kale topçu ümera ve

zabitanından emeklilik veya mükâfat hak edenlerin sicil durum evraklarını düzenlemek, kale topçu müfettişlerinin sorumluluğundadır.

Kale topçu müfettişi, Topçu ve İstihkâm Mektebi'nin meclisinde de bulunacaktır. Kale topçu sınıflarına ait ders programları hakkında Terbiye ve Tedrisat-ı Askerîye Müfettişliği ile müzakere ederek gerekli düzenlemeleri yapmak, gerekli gördüğü uygulamaları Tecrübe Dairesi veya Kale Atış Mektebi vasıtasıyla icra ettirmek hakkına haizdir. Kale topçu müfettişi yukarıda ifade edilen düzenlenmesi icap eden hususlar hakkında gerekli raporları Harbiye Nezareti'ne takdim edecektir. Kale topçu müfettişinin maiyeti, refakat amiri bir bin başı, bir teğmen yaver, bir tabur kâtibi ve iki yazıcıdan oluşmaktadır (TV, 1 Teşrinisani 1326: 673; Düstur-2, 1330: 437).

4. TOPÇU SINIFINDA MÜFETTİŞLİK TEŞKİLATININA GEÇİLMESİ

4.1. 1910'dan 1913 Yılına Topçu Sınıfında İslahı ve Yeniden Yapılandırma

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra ordunun ıslahı konusunda yoğun bir çalışma sürecine giren Osmanlı Erkân-ı Harbiye-i Umumiyesi tarafından hazırlanan askerî teşkilat nizamnamesi, Askerî Şura'da görüşülüp kabul edilmiştir. Kabul edilen yeni askerî teşkilat nizamnamesi, 9 Temmuz 1910 tarihinde "Devlet-i Âliye-i Osmaniye Ordusu'nun Teşkilat-ı Esasiye Nizamnamesi" adıyla yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Balkan Harbi, 1993: 81, 94). 1910 teşkilatı orduda müfettişlik uygulamasına geçilmesini, ordu komutanlıklarının kaldırılarak ordu müfettişliklerinin kurulmasını ön görmekteydi (BAO, 8 Şubat 326: 2779; BAO, 13 Şubat 326: 6346). Bu sırada Harbiye Nezareti'ne gelmiş olan Mahmut Şevket Paşa'nın gayreti, genç kurmaylarının azim ve çabalarıyla Harbiye Nezareti de yeni bir teşkilat yapısına kavuşturulmuştur (Osmanlı Ordu Teşkilatı, 1999: 86; TV, 2 Ağustos 1326: 601; Düstur, 1326: 35). Yeni teşekkül eden Harbiye Nezareti'nde Sahra Topçu Dairesi ve Ağır Topçu Müfettiş-i Umûmîliği Dairesi de teşkil edilmiştir. Ayrıca, bu düzenleme ile Harbiye Nezareti'ne bağlı olmak üzere askerî okulların idaresini elinde bulunduran, Terbiye ve Tedrisat Müfettiş-i Umûmîliği kurulmuştur. Topçu sınıfı için zabitan yetiştiren Topçu Mektebi de bu müfettişliğin idaresine verilmiştir (Salname-i Umumi, 1328: 230-251; TSKT, 1996: 125).

Harbiye Nezareti'ne bağlı önemli bir diğer müfettişlik ise Muhtelif Sınıf Okullar Müfettişliği'dir. Bu müfettişliğe bağlı okullar arasında Sahra Topçu Endaht Mektebi, Ağır Topçu Endaht Mektebi, Topçu Astsubay Okulları bulunmaktadır. Nezarete tabi genel müfettişliklerden bir diğeri ise İmalat-ı Harbiye (Fen, Sanat ve Askerî Fabrikalar) Genel Müdürlüğü'dür. Neredeyse tamamı İstanbul Ataköy muhitinde bulunan genel müdürlüğe bağlı bu tesislerde top, tüfek, piyade ve topçu mermisi ile tapa gibi ordu ihtiyaçları üretilmekteydi (Osmanlı Ordu Teşkilatı, 1999: 87-88; TSKT, 1996: 125-126).

Koşulu ağır bataryaların gerektiğinde sahra ve muhasara muharebelerinde ve sahil müdafaasında kullanımı göz önünde bulundurularak, isminin kullanımı ile uyumlu bir hale getirilmesine karar verilmiştir. Kale topçu sınıfının adının ağır topçu olarak değiştirilmesine dair Harbiye Nezareti tezkeresi, 15 Ağustos 1910 tarihinde Padişah'ın iradesine sunulmuş, 16 Ağustos'ta 1910'da Padişah'ın iradesi ile yürürlüğe girmiştir (Düstur-3, 1330: 648-649; TV, 4 Haziran 1327: 8513). Bundan sonraki dönemde topçu, sahra ve ağır topçu olmak üzere iki isimle anılmaya başlanmıştır. Sahra topçu sınıfı erleri toplara binerek veya yaya olarak hareket ederken, süvari tümenlerine bağlı sahra topçu erleri süvariler gibi atlar üzerinde hareket ediyordu. Sahra toplarının hayvanlarla çekilenlerine sahra, at sırtında taşınanlarına ise dağ topçusu denilmiştir (TSKT, 1996: 145). Topçu sınıfının düzenlenmesi sırasında Ağır Topçu Müfettiş-i Umûmîliği ile Sahra Topçu Müfettiş-i Umûmîliği, Ağır ve Sahra Topçu Müfettiş-i Umûmîlikleri olarak birleştirilmiştir (ATASE/BDH, 1334: 002a).

1910'da kabul edilen yeni askerî teşkilat kuruluşunda kolordular bölgesinde kuruluş dışı birliklere de yer verilmiştir. Bu kuruluş dışı birliklerden birisi de ağır topçu birlikleri olmuştur. Balkan Savaşı'na girmeden önce 1911'de topçu tümenleri lağvedilmiş ve topçu, piyade tümenleri içine yerleştirilmiştir. Yapılan düzenleme ile her piyade tümenine bir topçu alayı verilmiştir. Bu teşkilat yapısı Balkan, Birinci Dünya Savaşı ve Türk İstiklal Harbi'nde de aynen uygulanmıştır (Balkan Harbi, 1993: 99; TSKT, 1996: 144). Yeni düzenleme Harbiye Nezareti teşkilat yapısına da yansımıştır. 1908 Askerî Salnamesinde Harbiye Nezareti teşkilatında iki şube ve bir tahrirat kaleminden oluşan Topçu Dairesi mevcutken 1911 sonrası dönemde Piyade Şubesi içinde Sahra ve Ağır Topçu Şubeleri olarak yer almıştır (Salname-i Askeri, 1324: 2-3; Harbiye Nezareti ve Karargâh-ı Umumi Teşkilat Defteri, 1334-1335: F: 1-5).

Yeni askerî teşkilatta alaylar önce ikişer taburdan oluşturulmuştur. Ancak 1911 yılında Balkanlar'da ortaya çıkan kargaşa ve İtalyanlarla başlayan Trablusgarp Savaşı nedeniyle piyadede üçüncü taburlar da teşkil edilmiştir. Piyade de yapılan bu düzenlemeyi ordunun diğer sınıflarında yapmak bazı sebeplerden dolayı

mümkün olamamıştır. Kısa bir süre içerisinde yeterli miktarda top alınması mümkün olmadığından, Balkan Savaşı'nda topçu alayları ikişer taburdan oluşturulmuştur. Top temin edilince bunlarında üçer tabura çıkartılması planlanmıştır (TSKT, 1964: 26; Balkan Harbi, 1993: 95).

4.2. 1913 Yılı Ordu Kuruluş Planında Topçu Taburlarının Dağılımı

1910 yılında kabul edilen kuruluş planında, 1911-1912 senelerinde alınacak toplarla yeniden teşkil edilecek topçu taburlarına da yer verilmiştir (ATASE/BLH, F: 1-5, 1-5 ÖA). Kuruluş planında özellikle 1. ve 2. Ordu Müfettişliğinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden sonra 1913 yılında, 4 Ordu Müfettişliği, bir bağımsız kolordu ve iki bağımsız fırkadan teşekkül eden Nizamiye Ordusu Nizam-ı Harp kuruluşunda topçu taburları da numaralarıyla birlikte yer almıştır.

Nizamiye Ordusu Nizam-ı Harp kuruluşunda Birinci Ordu Müfettişliği 1, 2, 3 ve 4. kolordulardan teşkil edilmiştir. 1. Kolordu teşkilatında 1, 2. ve 3. Sahra Topçu, 1. Dağ Topçu ve 1. Obüs taburları, 2. Kolordu teşkilatında, 4, 5, 6. Sahra Topçu, 2. Dağ Topçu taburları yer almıştır. 3. Kolorduda 7, 8, 9. Sahra Topçu, 3, 4. Dağ Topçu, 2. Obüs taburları, 4. Kolordu teşkilatına 10, 11, 12. Sahra Topçu, 5. Dağ Top., 3. Obüs taburları verilmiştir. 2. Ordu Müfettişliği teşkilatında 5, 6, 7, 8 kolordulara yer verilmiştir. 5. Kolordu bünyesinde, 13, 14, 15. Sahra Topçu, 6 ve 7. Dağ Topçu, 4. Obüs taburları, 6. Kolorduda ise 16, 17, 18. Sahra Topçu, 8 ve 9. Dağ Topçu, 5. Obüs taburları teşkil edilmiştir. 7. Kolordu teşkilatı, 19, 20, 21. Sahra Topçu, 4 kadrolu Dağ Topçu taburları, 8. Kolordu ise 26. Topçu, 14, 15. Dağ Topçu taburlarından oluşmuştur. Ayrıca 2. Ordu Müfettişliğine tabi müstakil fırkalar bünyesinde de topçu taburları teşkil edilmiştir. Bunlar, 22. Sahra Topçu Taburu (Kozana), 23. Sahra Topçu Taburu (Yanya), 24. Sahra Topçu, 13. Dağ Topçu Taburu (İşkodra) şeklinde olmuştur. 3. Ordu Müfettişliği 9, 10 ve 11. Kolordulardan teşkil edilmiş olup, 9. Kolordu'da 28, 29. Topçu, 16, 17. Dağ Topçu taburları, 10. Kolordu'da 30, 31, 32. Topçu, 18, 19, 20. Dağ Topçu, 7. Obüs taburları, 11. Kolordu'da ise 33, 34. Topçu, 21, 22. Dağ Topçu taburları yer almıştır. 4. Ordu Müfettişliği 12 ve 13. kolordulardan müteşekkil olup, 12. Kolordu bünyesinde, 23, 24. Dağ Topçu, numara verilmemiş 1 topçu ve 1 obüs taburlarından, 13. Kolordu, 25, 26. Dağ Topçu, numara verilmemiş 1 topçu taburlarından oluşmuştur. Ayrıca bağımsız 14. Kolordu teşkilatında 27, 28. Dağ Topçu, numara verilmemiş 1 topçu taburu yer almıştır. Yine bağımsız 42. Fırkaya tabii Trablusgarp'ta, 1 Topçu ve 1 Dağ Topçu Taburu ile 43. Fırka bünyesinde Hicaz'da, 30. Dağ Topçu Taburu teşkilat şemasında yer almıştır (ATASE/BLH, 1326-1329: F:001-01; F:002; F002-03; F:001-5, 5a).

Yeni teşkilat yapısına kavuşturulan ordunun topçu müfettişliklerine Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından 6 Ocak 1914 tarihinde yeni atamalar yapılmıştır. Bu atamalar çerçevesinde 1. Ordu Topçu Müfettişliğine ilga edilen Vardar Ordusu Topçu Kumandanı Topçu Mirliya Hasan Rıza Paşa, 2. Ordu Topçu Müfettişliğine 4. Kolordu Topçu Kumandanı Miralay İbrahim Talat Bey atanmıştır. 3. Ordu Topçu Müfettişliğine 3. Kolordu Topçu Kumandanı Miralay İskender Bey, 4. Ordu Topçu Müfettişliğine ise Erkân-ı Harbiye'den Erkân-ı Harbiye Miralayı Yusuf Ziya Bey tayin edilmiştir. Harbiye Nezareti tarafından yapılan bu atamalar padişahın iradesini alarak yürürlüğe girmiştir (BOA, 24 Kânunuevvel 1329; BOA, 24 Kânunuevvel 1329: 2821).

Topçu müfettişliklerine yapılan atamalardan kısa bir süre sonra Birinci Dünya Savaşı başlayınca, her türlü ihtimal göz önünde bulundurularak tedbir amaçlı seferberlik ilan edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı için seferberlik ilan eden Osmanlı ordusunun teşkilatında, çoğu tümen kuruluşunda görülen 24 adet 75 mm'lik sahra topundan sadece 21 veya daha azı bulunuyordu. Ordunun toplam top mevcudu ise yaklaşık 900 parça civarındaydı. Kolordu topçusunun üç bataryası için gerekli olan 105 mm'lik obüsün büyük bir kısmı mevcuttu. Ayrıca, Edirne, Erzurum, Çanakkale, İstanbul Boğazları ile Çatalca'da sabit ve yarı sabit kıyı veya kale topu bulunuyordu (Erickson, 2003: 25-26). Seferberlik planına göre 280 sahra topuna ihtiyaç vardı. Ayrıca mantelli sahra toplarıyla adi ateşli topların da değiştirilmesi düşünüldüğünden toplam top ihtiyacı 500'ün üzerindeydi. Top ihtiyaçlarının karşılanması için bir taraftan yurt dışına bazı siparişler verilirken, bir taraftan da mümkün olduğunca bu ihtiyaçların ordu bünyesinden karşılanması yoluna gidiliyordu. Yukarıda ifade edilen top ihtiyaçları karşılanmış olsa bile bir Türk tümeni bir Alman tümeninin yarısı, Rus tümeninin 2/3 si kadar bir ateş gücüne sahip olabiliyordu. Ayrıca Osmanlı ordusunda topçu cephanesi de son derece yetersizdi. Top başına düşen topçu mermisi 588 idi. Bu eksiklikleri temin edebilmek için Berlin Ateşmillerliği aracılığı ile Alman Krup fabrikalarından 304.000 atım sahra, 170.000 atım dağ topçu mermisi temini talep edilmiştir (Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, 1970: 190-191).

4.3. Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Topçu Sınıfı Teşkilatı ve Lojistik Faaliyetleri

Birinci Dünya Savaşı seferberliğinin ilanından yaklaşık iki ay sonra, 25 Eylül 1914 tarihine gelindiğinde, kolordular ve müstahkem mevkiilerde dâhil olmak üzere orduda bulunan toplam top mevcudu 1.666'dır

(Sabis-1, 1991: 285-286; Aydemir, 1972: 103-104). 1914 yılı Kasım ayına gelindiğinde ise yapılan tedariklerle ordudaki top mevcudu 1.717'ye ulaşmıştır (Sabis-2, 1991: 122-123). Ordunun silah ve mühimmat işlerini düzene koymak, cephede yaşanan silah ve mühimmat ihtiyacını hızlı bir şekilde karşılamak amacıyla 1916 yılında Esliha Müfettiş-i Umûmîliği kurulmuştur (Yılmaz, 1993: 160).

Savaş yıllarında sorun sadece silah ve mühimmatın temini ile sınırlı olmayıp bunların naklinde de ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır. Nakliye işlerinden mesul olan birimler tarafından yoğun çabalar sarf edilmesine rağmen özellikle top ve top malzemelerinin nakli konusunda bazı sıkıntılar yaşanmaya başlanmıştır. Nakil vasıtası konusunda ortaya çıkan sorunları çözmek üzere ilgili birimlerin yoğun bir çaba içine girdikleri görülmüştür. 27 Ocak 1918 tarihinde Rami Kışlası Ağır Topçu Depo Taburu Kumandanlığı, Ağır Topçu Müfettiş-i Umûmîliği'ne hafif cephaneye kolları için verileceği ifade edilen on arabanın gönderilen hayvanlarla Tekirdağ Araba Fabrikası'ndan aldırıldığını bildirmiştir. Tekirdağ Araba Fabrikası'ndan tekerleksiz olarak alınan 100 arabanın Paşabahçe Vapuru ile Ahırkapı'ya götürüleceği, Eyüp Sultan'daki Bahariye Araba Fabrikası'nda tekerleklerinin takılacağı bilgisi de verilmiştir (ATASE/BDH, 27.01.1334: 75).

Rami Kışlası Ağır Topçu Depo Taburu Kumandanlığı, Ağır Topçu Müfettiş-i Umûmîliği'ne 9 Şubat 1918 tarihinde, kurulmakta olan 78. ve 79. Taburların araba ihtiyaçlarının teminine çalışıldığı, 13., 14. ve 15. kollara ait 100 arabanın Sirkeci'ye götürülmek üzere olduğu bilgisini vermiştir (ATASE/BDH, 09.02.1334: 115). Ağır Topçu Müfettiş-i Umûmîliği'nden 11 Şubat 1918'de Ağır Topçu Depo Taburu Kumandanlığına 13., 14. ve 15. kollara ait tekerleksiz arabaların Sirkeci'ye ulaştırılması, bir an evvel tetkikinin yapılarak tesliminin gerçekleştirilmesi ve sonucun kendilerine bildirilmesi talep edilmiştir (ATASE/BDH, 11.02.1334: 4162). Ağır Topçu Taburu, müfettişliğine talebine 13 Şubat 1918 tarihinde verdiği cevapta, 13., 14. ve 15. kollara ait arabaların Sirkeci'ye ulaştırılması tekerleklerinin takılması için fabrikaya götürmek üzere nakliye aracı tedarikine çalışıldığını bildirmiştir (ATASE/BDH, 13.02.1334: 143). Bu dönemde silah ve cephanenin nakliyesi sorununu çözmek için yetkili ve sorumlu makamların, nakil vasıtalarının bir an önce hazır hale getirilerek ordunun kullanımına verilmesi için çabaladıkları görülmektedir.

Savaşın son yıllarında İstanbul'un güvenliği öncelik verildiğinden, boğazlar bölgesinde bulunan topçu birliklerinin güçlendirilmesi ve teşkilatta bazı değişiklikler yapılması yoluna gidilmiştir. Bu anlayış doğrultusunda 4 Nisan 1918'de Karargâh-ı Umûmî Harekât-ı Harbiye Şubesi Müdürlüğü'nden, Boğazlar Umum Kumandanlığına bağlı Karadeniz Boğazı Kumandanlığı emrinde bulunan 14. Ağır Topçu Taburuna iki adet 7,5/27'lik seri tayyare topu verildiği ve bu bataryanın numarasının da 133 olduğu bildirilmiştir. Böylece yeni düzenleme ile 3,7 ve 2,7'lik 442, 444 ve 445 numaralı bataryalar 503 ve 443, 446 bataryalara 50. Tabur emrine verilmiştir. Müstahkem mevki emrinde 5 numaralı 8,8'lik bir adet tayyare topu ile 29, 30, 31 numaralı tayyare makineli tüfek takımları teşkil olunmuştur. 384 ve 387 numaralı bataryalar ile 7,5/22'lik 390 ve 391 numaralı bataryaların topları Boğazlar Umum Kumandanlığı emrine verilmiştir. 11. ve 21. Taburlar emrine 7,5/13'lük iki toplu bir dağ bataryası oluşturulmuş ve bu bataryanın numarası 512 olmuştur.

Savaş devam ederken, muharebelerde yaşanan gelişmeler göz önünde bulundurularak, topçu sınıfı teşkilatında bazı değişikliklere gidilmiştir. Özellikle hava saldırılarına karşı koyabilmek için ağır topçu bataryaları tayyare topçu bataryalarına dönüştürülmüştür. 322 numaralı ağır topçu bataryası 118 numaralı tayyare topçu bataryasına, 323 numaralı ağır topçu bataryası 119 numaralı tayyare topçu bataryasına çevrilmiştir. 324 numaralı ağır topçu bataryası 120 numaralı tayyare topçu bataryasına, 325 numaralı ağır topçu bataryası 121 numaralı tayyare topçu bataryasına, 326 numaralı ağır topçu bataryası 122 numaralı tayyare topçu bataryasına dönüştürülmüştür. Savaşın sonlarına doğru, 1. Kolordu'da yapılan düzenleme ile Zonguldak Müstahkem Mevki Kumandanlığı lağvedilmiştir. Zonguldak Müstahkem Mevki emrinde bulunan 382, 387, 390 ve 391 numaralı bataryaların topları Boğazlar Umum Kumandanlığına, 573 numaralı batarya da Donanma-yı Hümayun Kumandanlığına verilmiştir. Aynı kumandanlığa bağlı 3 ve 4. Sahil Topçu Liva Karargâhları kaldırılmış, karargâh heyetleri 5. ve 6. Liva karargâhlarına devredilmiştir. 3. Ordu'da ise 4. Kolordu'da bulunan 7,5'lik bomba topları lağvedilmiştir. 5. Ordu'da 15,24/45'lik bir top bataryası teşkil edilerek numarasının 165 olması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, 17. Kolordu'da teşkil olunan iki toplu mantelli tayyare topçu takımına 134 numarası verilmiştir (ATASE/BDH, 04.04.1334).

İstanbul'un güvenliğine öncelik veren Başkumandanlık, topçu bataryalarının İstanbul'un güvenliğini sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesine karar vermiştir. Bu karar doğrultusunda topçu bataryalarının hangi ordularda bulunacağına dair Başkumandanlık emri yayınlanmıştır. Emirde 1. Kolordu nizamı harpte iken 2. Ordu'ya (Suriye sahili için) tahsis edilmiş olan 8,7'lik 287, 311, 313 numaralı mantelli bataryaların 2. Ordu'ya gitmemesi, bu bataryaların Çanakkale Cephesi için 5. Ordu'ya verilmesi emredilmiştir. Ayrıca, 3. Ordu nizamı harbinde bulunan 289 ve 290 numaralı mantelli bataryaların da Çanakkale Cephesi için 5.

Ordu'ya verilmesi istenmiştir. Bu bataryaların mevcut numaralarını muhafaza ederek, nakliye vesaitleriyle birlikte, mürettebatsız olarak 5. Ordu'ya gönderilmesi, mürettebatın 5. Ordu tarafından tedarik edilmesi uygun görülmüştür. 5. Ordu'ya verilen bu bataryalara mürettebat temini hususunda ise 24.04.1918 tarih ve 3482/3471 numaralı emirle lağvedilen bahriyeye ait bataryalardan bahriyeye mensup olmayarak serbest kalan ağır topçu mürettebatından faydalanılacağı ifade edilmiştir. 2. Ordu'dan 1. Kolordu'ya devredilen 278, 311 ve 313 numaralı bataryaların mürettebatı yeni teşkilatta kullanılmak üzere ağır topçu depo taburuna verilmiştir. Bu üç bataryadan artan nakliye vesaitleri, Nakliye Müfettiş-i Umumiliğine teslim edilmiştir. 289 ve 290 numaralı bataryaların mürettebatı elde edilecek toplar da istihdam edilmek üzere 3. Ordu emrinde kalmıştır. Bu beş bataryanın mülazımının evvela eğitim için tophaneye gönderilmesine, eğitimleri tamamlanınca 5. Ordu'ya katılmalarına karar verilmiştir (ATASE/BDH, 14.07.1334: 6192/7307).

Birinci Dünya Savaşı yıllarında orduda bulunan topçu sınıfı, içinde bulunduğu bütün imkânsızlıklara rağmen kendisine verilen görevi yerine getirme mücadelesi içinde olmuştur. Özellikle Çanakkale savunmasında ortaya koymuş olduğu başarı takdire şayandır. Osmanlı topçu kuvvetlerinin burada büyük bir görev aşkıyla yapmış olduğu savunma sayesinde İtilaf Donanması Çanakkale Boğazı'nı geçememiştir. Müttefikler donanmalarının önemli bir kısmını Osmanlı topçusunun başarılı atışları neticesinde kaybetmiştir. Osmanlı topçuluğunun en son sınavı Milli Mücadele yıllarında Anadolu topraklarında olmuştur (İlgürel, 1999: 610).

5. SONUÇ

Osmanlı askeri teşkilatında topçu ocağı ilk defa Sultan I. Murat döneminde, Acemi Ocağı'ndan alınan neferlerle kurulmuştur. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesi döneminde önemli ilerlemeler kaydeden topçuluk, fetihten sonra Tophane semtinde topçu kışlalarının ve top dökümhanesinin kurulmasıyla daha gelişmiş bir çehreye kavuşmuştur. İlk dönemlerdeki hızlı gelişim zamanla duraksamış hatta topçulukta Avrupa'nın gerisinde kalmıştır. Savaşlarda yaşanan başarısızlıklardan sonra askeri alanların diğer bölümlerinde olduğu gibi topçu sınıfının ıslahı hususunda da Avrupalı uzmanlardan yararlanma yoluna gidilmiştir. Sultan III. Mustafa döneminde, Macar asilzadesi Baron de Tott'un yardımıyla Surat Topçuları Ocağı kurulmuştur. Askerleri Avrupa usulüne göre talim ettiren Baron de Tott, Tophane'yi de ıslah etmiştir. Avrupa'daki gelişmelere ayak uydurmaya çalışan Osmanlı ordusunda eğitilmiş bir topçu sınıfı oluşturmak amacıyla 1772'de Topçu Mektebi ve 1775'de Hendesehane açılmıştır.

Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmut dönemlerinde yapılan ıslah çalışmalarıyla birlikte topçu ocağının verimi artırılmıştır. Sultan Abdülmecit döneminde her bir ordu kuruluşunda bir topçu alayına yer verilirken, topçu sınıfının ıslahı için de Meclis-i Tophane-i Âmiri kurulmuştur. Sultan II. Abdülhamit dönemi ordunun en belirgin özelliği, topçu teşkilatının büyümesi ve topçu tümenlerinin kurulması olmuştur. Ancak, ordunun topçu birliklerinde topçu atış eğitimi ve manevralarının yapılmaması büyük bir eksiklik olarak kendini göstermiştir.

Meşrutiyet'in ilanından sonra ilk ele alınan konulardan biri ordunun ıslahı olmuştur. Ordunun diğer sınıflarında olduğu gibi topçu sınıfına dair ıslah plan ve projeleri hazırlanmıştır. Hazırlanan plan gereğince 18 Temmuz 1909 tarihinde kabul edilen Topçu Müfettiş-i Umumi hakkında talimatname ile topçu sınıfında müfettişlik teşkilatına geçilmesine karar verilmiştir. Ordularda bulunan topçu kıtaatının talim ve terbiyesini geliştirme görev ve sorumluluğu topçu müfettişlerine verilmiştir. Bu dönemde ordunun en üst idare mevki olan Harbiye Nezareti teşkilatında da önemli düzenlemeler yapılmıştır. Topçu sınıfının eğitim ve idare faaliyetlerinden sorumlu olmak üzere Nezaret teşkilatında Sahra Topçu Dairesi ve Ağır Topçu Müfettiş-i Umûmîliği Dairesi teşkil edilmiştir. Kuruluş teşkilatında yapılan değişikliklerden sonra 1913 yılında, 4 Ordu Müfettişliği, bir bağımsız kolordu ve iki bağımsız firkadan teşekkül eden ordunun nizamı harp kuruluşunda topçu taburlarına da yer verilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine seferberlik ilan edildiğinde, topçu birliklerinde ciddi manada top ve topçu cephanesi eksikliği bulunduğu tespit edilmiştir. Eksikliklerin giderilmesi için bir taraftan yurt dışına bazı siparişler verilmesi, bir taraftan da ihtiyaçların ordu bünyesinden karşılanması çabası içine girilmiştir. Savaşa Osmanlı Devleti'nin de katılmasından sonra, muharebelerde yaşanan gelişmeler göz önünde bulundurularak, topçu sınıfı teşkilatında bazı değişiklikler yapılmıştır. Özellikle İstanbul'un güvenliğine öncelik verildiğinden topçu bataryaları İstanbul'un güvenliğini sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Dört yıl süren Birinci Dünya Savaşı sırasında topçu birlikleri, bütün imkânsızlıklara rağmen üzerine düşen görevi hakkıyla yerine getirmeye çalışmıştır. Daha savaşın başında İtilaf Devletleri donanmasının boğazları geçme girişimlerine karşı Çanakkale savunmasında ortaya koyduğu başarı İstanbul'un işgalini önlemekle kalmamış, savaşın kaderini de değiştirmiştir. Türk topçusunun Çanakkale Cephesi'nde ortaya koyduğu kahramanca mücadele ve isabetli atışları itilaf donanmasının ciddi boyutta kayba uğramasını sağlamıştır.

Çanakkale’de büyük başarılarla imza atan Türk topçusu, Milli Mücadele yıllarında Anadolu’da verilen İstiklal Harbinde de bütün zorluklara karşı kahramanca mücadele ederek zaferin kazanılmasına büyük katkılarda bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kuruluşundan sonra yeniden yapılandırılan ordu teşkilatında topçu sınıfı önemli bir yere sahip olmuştur.

KAYNAKÇA

- Ahmet İzzet Paşa. (23 Mayıs 1928). Hatırat, Akşam.
- ATASE, BDH, K: 1482 D: 72 F: 135-002a.
- ATASE, BLH, K: 14, D: 5, F: 1-5; 1-5 (ÖA).
- ATASE, BLH, K:14, D:5, F:001-05a; F:001-05.
- ATASE, BLH, K:25, D:62, F:001; F:001-01; F:002; F:002-03.
- ATASE. (04.04.1334). BDH, K: 1614, D: 34, F: 002.
- ATASE. (09. 02. 1334). BDH, K: 1482, D: 72, F: 113-01.
- ATASE. (11. 02. 1334). BDH, K:1482, D: 72, F: 113-02.
- ATASE. (13. 02. 1334). BDH, K: 1482, D: 72, F: 113-03.
- ATASE. (14.07.1334). BDH, K: 584, D: 32, F: 004-05.
- ATASE. (27. 01. 1334). BDH, K: 1482, D: 72, F: 113.
- Aydemir, Ş. S. (1972). Makedonya’dan Orta Asya’ya Enver Paşa, C.III, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Aydemir, Ş. S. (1973). Makedonya’dan Orta Asya’ya Enver Paşa, C. I-II, Remzi Kitabevi,
- Aydüz, S. (1999). “Osmanlı Devleti’nde Ateşli Silah Sanayi ve Top Döküm Teknolojisi (1453-1566)”, Osmanlı, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 633-645.
- Ayışığı, M. (1997). Mareşal Ahmet İzzet Paşa (Askerî ve Siyasi Hayatı), TTK Yayınları, Ankara.
- Balkan Harbi (1912-1913). (1993). C. I, Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara.
- Baysun, C. (1979). “Ahmet Paşa (Humbaracı), İslam Ansiklopedisi, C. I, MEB Yayınları, İstanbul.
- Beydilli, K. (1995). Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishane, Mühendishane Matbaası ve Kütüphanesi (1776-1826), Eren Yayıncılık, İstanbul.
- Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi. (1970). C. I, (Osmanlı İmparatorluğunun Siyasi ve Askerî Hazırlıkları ve Harbe Girişi), Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları Seri No: 3, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- BOA. (13 Şubat 1326). DH. İD, D: 158, V: 2.
- BOA. (24 Kânunuevvel 1329). İH, D: 148, V: 32.
- BOA. (24 Kânunuevvel 1329.). İH, D: 148, V: 32, İrade No: 2821.
- BOA. (8 Şubat 1326). DH. İD, D: 158, V: 2.
- Davinson, R. H. (1979). “Küçük Kaynarca Antlaşmasının Yeniden Tenkidi”, Tarih Enstitüsü Dergisi, S. 10-11, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 343-368.
- Düstur. (1329). Tertib-i Sani, C. I, 10 Temmuz 1324- 29 Teşrinievvel 1325, Matbaa-i Osmanî, Dersaadet.
- Düstur. (1330). Tertib-i Sani, C. II, 1 Teşrinisani 1325- 31 Teşrinievvel 1326, Matbaa-i Osmanî, Dersaadet.
- Düstur. (1330). Tertib-i Sani, C. III, 1 Teşrinisani 1326- 1 Teşrinievvel 1327, Matbaa-i Osmanî, Dersaadet.
- Emir, H. H. (1924). Erkân-ı Harbiye Meslek, Vazife ve Teşkilatı, Erkân-ı Harbiye Mektebi Matbaası, İstanbul.
- Ergin, O. (1977). Türk Maarif Tarihi, C. I-IV, Eser Matbaası, İstanbul.
- Erickson, E. J. (2003). Size Ölmeyi Emrediyorum!, Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusu, İstanbul.

- Eyice, S. (1992). “Baruthane”, İslam Ansiklopedisi, C. V, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, s.94-96.
- Gezâ, D. (1992). “Baron De Tott”, İslam Ansiklopedisi, C. V, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul.
- Halaçoğlu, Y. (1995). XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı, TTK Yayınları, Ankara.
- Hale, W. (1996). Türkiye’de Ordu ve Siyaset -1789’dan Günümüze, (Çev. Ahmet Fethi), İstanbul.
- Harbiye Nezareti ve Karargâh-ı Umûmî Teşkilat Defteri. (1334-1335). A: 1/65, D: 450, F: 1-5.
- İlgürel, M. (1989). “I. Mahmud”, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, C.XI, Çağ Yayınları, İstanbul, s. 137-146.
- İlgürel, M. (1999). “Osmanlı Devletinde Ateşli Silahlar”, Osmanlı, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 605-611. İstanbul.
- Kaçar, M. (1999). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Mühendishanelerin Kuruluşu”, Osmanlı, C. VIII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, s. 680-697.
- Karal, E. Z. (1964). “Mahmut II”, İslam Ansiklopedisi, C. VII, MEB Yayınları, Ankara.
- Karal, E. Z. (1983). Osmanlı Tarihi, C. VIII, TTK Yayınları, Ankara.
- Karal, E. Z. (1995). Osmanlı Tarihi, (Osmanlı Tarihi, Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri), C. V, TTK Yayınları, Ankara.
- Kayabalı, İ. ve Cemender A. (1973). “Osmanlılarda Ordu, Kuruluşu, Silahları ve Gelişmeler”, Türk Kültürü (Kara Kuvvetleri Sayısı), S.131, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 995-1026.
- Kayalı, K. (1985). “Osmanlı Devletinde Yenileşme Hareketleri ve Ordu”, Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C. V, İletişim Yayınları, İstanbul, s.1250-1258.
- Kinross, L. (2008). Osmanlı, (İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü), (Çev. Meral Gaspıralı, İstanbul.
- Kuran, E. (1976). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Yenileşme Hareketleri”, Türk Dünyası El Kitabı, Seri: 1, S. 5, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, s. 103-116.
- Küçük, C. (1988). “Abdülmeccid”, İslam Ansiklopedisi, C. I, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul.
- Kütükoglu, M. (1992). “Baruthâne-i Amire”, İslam Ansiklopedisi, C. V, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, s. 96-98.
- Mahmut Şevket Paşa. (1983). Osmanlı Askerî Teşkilat ve Kıyafeti Askeriyesi, C.I-II, (Kuruluştan 1908’e Kadar), Kara Kuvvetleri Komutanlığı Basımevi.
- Osmanlı Ordu Teşkilatı. (1999). (Hazırlayanlar: Cengiz Eroğlu, Hülya Yazar ve İ.Gökтуğ Demiröz), Milli Savunma Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Özkan, C. (1999). “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Ordu”, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, C. V, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Öztopçu, M. A. (1987). “Nizam-ı Cedit ile Osmanlı Topçuluğuna Getirilen Yenilikler”, Askerî Tarih Bülteni, 12/22, ATASE Yayınları, Ankara, s. 85-90.
- Rathmann, L. (1982). Alman Emperyalizminin Türkiye’ye Girişi, (Çev. Ragıp Zıralı), İstanbul.
- Sabis-1, A. İ. (1991). Harp Hatıralarım, I. Dünya Harbi, C.I, Nehir Yayınları, İstanbul.
- Sabis-2, A. İ. (1991). Harp Hatıralarım, I. Dünya Harbi, C.II, Nehir Yayınları, İstanbul.
- Salname-i Askerî. (1324). Sene:1324, Matbaa-i Askerî, Dersaadet.
- Salname-i Umumi. (1328). Sene: 1328, Selanik Matbaası, Dersaadet.
- Sertoğlu, M. (1998). Resimli Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi, C. V, Güven Yayınları, İstanbul.
- Shaw, S. (1982). Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, (Çev. Mehmet Harmancı), C.I, E Yayınları, İstanbul.

Şakir, Z. (1957). Tanzimat Devrinden Sonra, Osmanlı Nizam Ordusu Tarihi, Çeltüt Matbaası, İstanbul.

Takvim-i Vekayi (TV). (1 Teşrinisani 1326).

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (TSKT), (1993). Balkan Harbi (1912-1913), C. III, K. 1, (Garp Ordusu Vardar Ordusu ve Usturumca Kolordusu), Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (TSKT). (1964). C. III, 1. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (TSKT). (1995). (İdari ve Lojistik), Genelkurmay Basımevi, Ankara.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (TSKT). (1996). C. III, K. 6, Genelkurmay Basımevi, Ankara.

TV. (2 Ağustos 1326).

TV. (4 Haziran 1327).

Uzunçarşılı, İ. H. (1988). Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları (I-II), TTK Basımevi, Ankara.

Uzunçarşılı, İ. H. (1994). Osmanlı Tarihi, C. I, TTK Yayınları, Ankara.

Ünal, M. A. (1999). Osmanlı Müesseseleri Tarihi, Kardelen Kitabevi, Isparta.

Ünal, U. (2002). “III. Selim Devrinde Kapıkulu Ocaklarının Islahı Çalışmaları”, Askerî Tarih Bülteni, S. 52, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, s.167-177.

Yılmaz, V. (1993). I. Dünya Harbi'nde Türk-Alman İttifakı ve Askerî Yardımlar, Kastaş Yayınları, İstanbul.